

SEMPATİZAN, FAİL?: DÖRT DALGADA KADIN TERÖRİSTLER*

Zeynep EKİZ**

Öz

Terörizm tarihi incelendiğinde kadınların bu tarihin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu görülür. Tarih boyunca kadınlar dünyanın dört bir yanındaki terör örgütlerine katılmış ve şiddet içerikli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu kadınlar terör örgütlerinin hemen her kademesinde faaliyet göstermiş ve örgüt içerisinde birçok farklı rol üstlenmişlerdir. Bu roller kimi zaman pasif bir sempatizanlık şeklinde olabileceği gibi, örgüt için hayati önem taşıyan destekleyici roller de olabilir. Çatışmaların devamlılığı için gerekli olan gelecek nesilleri doğurma ve doktrinasyonunu sağlama, propaganda faaliyetleri, eleman temini, finansman sağlama ve istihbarat toplama bunlardan yalnızca birkaçıdır. Ancak zaman içerisinde bu destekleyici roller daha ölümcül seviyelere ulaşan operasyonel rollere dönüşmeye ve kadınlar şiddet içerikli faaliyetlere doğrudan katılmaya başlamışlardır. Son zamanlarda karşımıza intihar bombacıları olarak kadın teröristler, örgüt içindeki erkeklerle kıyasla daha başarılı ve ölümcül saldırılar gerçekleştirir hale gelmişlerdir. Bu makale terörizmin uzun tarihi içerisinde kadınların terör örgütlerine katılımını ve zamanla bu örgütler içerisindeki rollerinin değişimini David Rapoport'un Terörizmin Dört Dalgası tasnifi üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Kadınlar her ne kadar modern terörizmin ortaya çıkışından bugüne kadar terör örgütlerinde önemli roller oynamış olsalar da faaliyetleri çoğunlukla destekleyici rollerle sınırlı kalmıştır. Kadın teröristler nadiren örgütlerin liderlik kadrolarında yer almış ve karar alma mekanizmalarında etkili olamamıştır.

Anahtar kavramlar: Terörizm, Kadın Teröristler, Rapoport, Terörizmin Dört Dalgası

SYMPATHIZER, PERPETRATOR?: WOMEN TERRORISTS IN THE FOUR WAVES**Abstract**

When the history of terrorism is examined, it is seen that women form an integral part of it. Throughout history, women have participated in terrorist organizations and engaged in violent activities all around the world. These women have been active in almost all levels and have played multiple roles within such organizations. These roles can sometimes be in the form of a passive sympathy, or they may also be in the form of supportive roles that are vital for the organization. Giving birth to the future generations and doctrinization of these generations which are vital for the continuation of conflicts, propaganda activities, recruitment, fundraising and intelligence gathering are just a few of them. However, over time, these supporting roles have begun to turn into operational roles which are more deadly and women have began directly to involve in violent activities. In recent times, women terrorists emerging as suicide bombers and have carried out more successful and deadly attacks compare to their male counterparts. This article aims to examine the participation of women in terrorist organizations and the change of their roles in these organizations in the long history of terrorism through the classification of David Rapoport's Four Waves of Terrorism. Although women have played an important role in terrorist organizations since the emergence of modern terrorism, their activities were mostly limited to supportive roles. Women terrorists rarely took part in the leadership positions and were not effective in decision making mechanisms in terrorist organizations.

Keywords: Terrorism, Women Terrorists, Rapoport, FourWwaves of Terrorism.

* Bu makale, yazarın Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm anabilim dalında tamamladığı yüksek lisansın seminer çalışmasından üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, zeynep0304@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3086-5315>.

GİRİŞ

Tarih boyunca kadınlara birçok farklı rol atfedilmiştir. Bu rollerin büyük bir çoğunluğu kadınların pasif, savunmasız ve zayıf karakterleri üzerine vurgu yapmış; çok azı kadınları şiddet, çatışma veya savaş gibi kavramlarla ilişkilendirmiştir. Dünya genelinde toplum içerisindeki geleneksel cinsiyet rolleri incelendiğinde din, ırk, coğrafya fark etmeksizin kadınlar; “anne”, “eş” ya da “bakıcı” gibi kavramlarla özdeşleştirilmişlerdir (Fink, Barakat ve Shetret, 2013: 4). Kadınlar çoğu zaman zariflik, iyilik ve barışın sembolü olmuş ve nadiren şiddet içerikli faaliyetlerle anılmışlardır. Kadın ve şiddet kelimeleri yan yana kullanıldığında muhtemelen çoğu insanın aklına gelen ilk imgeler bu şiddetin bir “kurbanı” olarak akıllarımıza yer etmiş kadınlardır (Sutten, 2009: 22). Ancak bu geleneksel cinsiyet rolleri, birçok örgüt tarafından bir avantaj olarak görülmüş ve hükümetlerin terörizmle mücadele politikalarının zayıf noktasını oluşturmuştur. Terör örgütleri bu geleneksel algılar üzerinden kadınları terör saldırılarında kullanmaya başlayarak daha ölümcül saldırılar gerçekleştirebilme imkanı bulmuşlardır (Herman, 2009: 261-262).

Kadınların terör ve şiddet faaliyetlerine katılımı çoğu zaman göz ardı edilmesine rağmen tarih boyunca kadınlar birçok terör örgütünde faaliyet göstermişlerdir. Dünyanın dört bir yanındaki kadınlar coğrafya ve ideoloji fark etmeksizin Asya’dan Amerika’ya; anarşist örgütlerden dini örgütlere, birbirinden farklı terör örgütlerinin hemen her kademesinde ve birçok farklı rolde yer almışlardır. Kimi zaman pasif olarak faaliyet gösteren kadınlar yalnızca sempatican rolünü üstlenirken, kimi zaman terör örgütlerinin destekleyicisi rolünde yer almış; kimi zamansa daha da ileriye giderek terör eylemlerinin doğrudan gerçekleştircisi olmuşlardır (Wojtowicz, 2013: 124). Kadınların terör örgütleri içerisindeki faaliyetleri; örgüt için hayati önem taşıyan propaganda, yeni eleman temini, gelecek nesillerin doktrinasyonu ve örgüt için gerekli finansmanın sağlanması vb. destekleyici roller olabileceği gibi; gerilla veya intihar bombacısı gibi daha operasyonel rolleri de içerebilir (Fink vd., 2013: 2-3). Örgütün faaliyet gösterdiği bölgedeki devletin terörizmle mücadele politikası ve ortaya çıktığı toplumdaki kadın algısı başta olmak üzere; örgütün ideolojisi ve ihtiyaçları da büyük ölçüde bu rollerin belirleyicisi olmuştur (Galvin, 1983: 20; Cunningham, 2003: 172; Wojtowicz, 2013: 124).

Kadınların terör ve şiddet içerikli faaliyetlere katılımının tarihi aslında oldukça eskilere dayanır. Modern terörizmin ilk terör örgütü olarak kabul edilen Halkın İradesi (*Narodnaya Volya*) ile birlikte başlayan kadınların terörizm serüveni

ilerleyen süreçte ivme kazanarak devam etmiştir (Stack-O'Connor, 2007: 95). Zamanla kadınların terör örgütlerine katılımı artmış ve örgüt içerisindeki rolleri birçok farklı dinamiğin de etkisiyle çeşitlenmiştir. 1960'lara kadar örgüt içerisinde çoğunlukla destekleyici rollerde faaliyet gösteren kadınlar, bu tarihten itibaren sol ideolojinin de sağlamış olduğu cinsiyet eşitliğinin etkisiyle daha aktif rollerde yer almaya başlamışlardır (Raghavan ve Balasubramaniyan, 2014: 198-199). Yavaş yavaş çatışma alanlarında boy göstermeye başlayan kadın teröristler; gerillacılıktan, intihar bombacılığına birçok operasyonel rolde yer almış ve saldırıların doğrudan gerçekleştiricisi olmuşlardır. 1980'li yılların sonlarından itibaren ise dini ideolojiyi temel alan örgütler ortaya çıkmaya başlamış ve kadınların örgüt içerisindeki faaliyetleri yine destekleyici rollerle sınırlandırılmıştır (Raghavan ve Balasubramaniyan, 2014: 199). Ancak 1990'lı yıllarla birlikte seküler örgütlerdeki kadın intihar bombacılarının etkinliğini gören dini örgütler yeniden kadınların operasyonel rollere katılımının yolunu açmıştır (Ness, 2005: 359-361; Wojtowicz, 2013: 129). Son zamanlarda terör örgütleri içerisindeki kadın üyelerin sayısında büyük bir artış gözlemlenmiş ve bununla doğru orantılı olarak örgütler en ölümcül saldırıları kolaylıkla gerçekleştirir hale gelmişlerdir (Bloom, 2011: 2-3). Bu da kadın terörist fenomenine olan ilgiyi arttırmış ve konunun anlaşılma çabası da akademik çalışmaları yavaş yavaş bu alana yönlendirmeyi zorunlu kılmıştır.

Bu makalenin amacı modern terörizmin başlangıç noktası olarak kabul edilen XIX. yüzyılın son çeyreğinden günümüze kadar geçen süreç içerisinde, kadınların terör örgütlerine katılımlarının ve bu kadınların örgütler içerisinde zamanla değişen rollerinin incelenmesidir. Bu amaca ulaşmak için David Rapoport (2002)'un Terörizmin Dört Dalgası tasnifi kullanılarak, her bir dönemin önde gelen terör örgütleri üzerinden kadınların faaliyet gösterdikleri dalgalardaki terör aktivitelerine katılımı incelenmiş ve zaman içerisinde değişen rolleri anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda kadınların terör örgütlerine katılımı değerlendirildiğinde dünya genelindeki eğilim kadın teröristlerin erkeklere kıyasla sayıca daha az bir çoğunluğu oluşturduğu ve örgüt içerisindeki rollerinin, her bir örgütte farklılık göstermesine rağmen, çoğu zaman destekleyici rollerle sınırlı kaldığı yönündedir.

1. KADINLARIN TERÖR FAALİYETLERİNE KATILIMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Çalışmada David Rapoport'un Terörizmin Dört Dalgası olarak bilinen terörizm tarihi tasnifi kullanılmıştır. Bu tasnife göre Rapoport (2002), terörizm tarihini dört farklı dalgaya ayırmıştır. Her bir dalga yaklaşık olarak 40 yıllık bir süreci

kapsamakla birlikte, içerisinde bulunulan dönemin hâkim ideolojisine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre ilk dalga 1880-1920 yılları arasını kapsamış ve anarşist ideoloji döneme damgasını vurmuştur. İkinci dalga anarşist dalganın bitiminden 1960 yılına kadar geçen süreyi kapsamış ve sömürgeci güçlere karşı mücadeleyi temel alan sömürge karşıtı milliyetçi ideolojiler hâkim olmuştur. Üçüncü dalga 1960'tan 1980'lere kadar sürmüş ve sol ideolojiyi temel alan terör örgütleri yükselişe geçmiştir. Bu tasnifteki son dalgayı oluşturan dördüncü dalga ise 1979'da başlayıp günümüzde de devam etmekte olan ve dini referans alan terör örgütlerinin egemen olduğu dalgadır. Çalışma bu tasnifi temel alarak her bir dalgada ön plana çıkan terör örgütleri üzerinden kadınların bu örgütlere katılımı ve zaman içerisinde değişen rollerini inceleyecektir.

1.1. 1880-1920: Anarşist Dalga

Anarşist dalganın önde gelen örgütlerinden biri olan Halkın İradesi, XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Rus İmparatorluğu'nda çarlık otokrasisini yıkmak ve siyasi reform gerçekleştirmek amacıyla aktif olarak şiddete başvurmuştur. Modern terörizmin başlangıç noktası olarak kabul edilen Halkın İradesi, faaliyet gösterdiği dalga çoğunlukla erkek egemenliği altında olmasına rağmen, içerisindeki kadın katılımı ve faaliyetinin çağdaşı örgütlere kıyasla fazla olmasıyla öne çıkmaktadır (Bloom, 2011: 5; Weinberg: 2011).

Çekirdek kadronun yaklaşık 1/3'ünü oluşturan kadınlar örgüt içerisinde aktif faaliyet göstermiş ve çoğu saldırının doğrudan gerçekleştircisi olmuşlardır (Bloom, 2011: 5). Bunun en iyi örneği Vera Zasulich'tir. Vera Zasulich ve suç ortağı Masha Kolenkina, Petersburg valisi General Theodore Trepov'a yönelik bir suikast girişiminde bulunmuş ancak yalnızca yaralamayı başarabilmişlerdir. Olay sonrasında Zasulich'in serbest bırakılması ve bu kararın büyük bir sevinçle karşılanması ise ilerleyen süreçte kadınların örgüte katılımını büyük ölçüde etkilemiştir. Ancak burada asıl dikkat çeken nokta, Vera Zasulich'in mahkemede siyasi bir suçlu olarak yargılanmamış olmasıdır (Hilbrenner, 2016: 17). Geleneksel Rus toplumunda kadınlara atfedilen pasif roller çoğu zaman kadınların siyasi sebeplerle yargılanmasının önüne geçmiş ve kadınlar erkeklere kıyasla daha az tutuklanmış, tutuklu olanlar ise çoğu zaman affedilmiştir Bu da örgütün kadınları kadrolarına katma isteğini arttırmış ve kadınların örgüt içerisindeki faaliyetlerini çeşitlendirmiştir (Stack-O'Connor, 2007: 95).

1880'li yıllara gelindiğinde örgütün kadın üyelerinde ve doğru orantılı olarak gerçekleştirilen terör saldırılarına kadınların katılımında da önemli bir artış gözlenmiştir. Bu süreci takip eden ilk on yılın idam cezaları incelendiğinde 43

idam cezasından 21'ini kadınların oluşturduğu dikkat çekmektedir (McNeal, 1971: 155). Vera Zasulich'in yanı sıra Vera Figner, Maria Oshanina, Anna Yakimova ve Sophia Pevoskaya gibi birçok kadın örgütün ön saflarında yer almış ve doğrudan saldırılar gerçekleştirmişlerdir. Hatta öyle ki Bloom (2016: 41) Halkın İradesi kadınlarının erkeklere kıyasla daha kararlı ve örgüte bağlı olduğunu ifade etmiştir.

Anarşist örgütlere ek olarak bu dalga içerisinde milliyetçilik hareketlerinden etkilenen birçok terör örgütünün de imparatorluklar içerisinde faaliyet gösterdikleri dikkat çekmektedir. Bunların önde gelenleri Osmanlı İmparatorluğu içerisinde faaliyet gösteren Ermeni Devrimci Federasyonu (*Taşnagsütün*), Sosyal Demokrat Hınçak Partisi, ve İç Makedon Devrimci Örgütü (*Vnatrešna makedonska revolucionerna organizacija (VMRO)*) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örgütler ideolojileri birbirinden farklı olmasına rağmen temelde Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlık kazanmak için şiddeti bir araç olarak kullanmış ve sahip olduğu milliyetçi eğilimleriyle birçok kadını saflarına çekmeyi başarmışlardır. Ancak bu döneme ilişkin olarak çalışmada karşılaşılan temel sorun örgütlerin faaliyet gösterdikleri dönemde kadınların şiddet içerikli faaliyetlere katılımlarının çoğunlukla yeterince incelenmemiş ya da göz ardı edilmiş olmasıdır. Bu nedenle çalışmada değerlendirilecek olan örgütler bu kısıtlı bilgiler ışığında ele alınacak olup ileride daha detaylı araştırmaların yapılması sonucu burada ortaya atılan varsayımların değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

1890 yılında kurulmuş olan Tašnagsütün ideolojik olarak Halkın İradesi'ne oldukça yakın bir örgütlenme ve ideolojiye sahiptir. Nitekim örgütün kurucu liderlerinden olan Christapor Mikaelian ve Simon Zavarian daha önce Halkın İradesi'nde aktif olarak faaliyet göstermiş ve örgütün ideolojisinden etkilenmişlerdir (Tololyan, 1992: 9). Tašnagsütün'de faaliyet gösteren kadınlar incelendiğinde Nikol Matinian'ın kız kardeşleri Natali ve Satenik Matinian, Avetis Sahakian'ın kız kardeşi Anna, Simon Zavarian'ın kardeşi Maro ve Vardan Goloshian'nın kızkardeşi Daria Goloshian gibi isimler karşımıza çıkmaktadır (Nalbandian, 1963: 213). Bu kadınların örgüte katılımı değerlendirildiğinde yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere aile bağları oldukça etkili olmuştur. Örgüt içerisinde çoğunlukla propaganda faaliyetleri içerisinde yer alan kadınlar ilerleyen dönemlerde de oldukça aktif faaliyetlerde bulunmuşlardır. Öyle ki daha önce Tašnagsütün'de faaliyet gösteren Katarine Zalyan-Manukyan, Perchuhi Partizpanyan-Barseghyan ve Varvara Sahakyan gibi kadınlar Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti'nde milletvekili olarak yer almışlardır (Badalyan, 2018).

Hınçak Partisi'nde de buna benzer bir yapılanma mevcuttu. Örgütün kurucu liderleri arasında yer alan Mariam Vardarian, diğer kurucu bir lider olan Avetis Nazarbekian ile evliydi. Vardarian aynı zamanda Hınçak Merkez Komitesi'nin üyelerinden biriydi ve Rus devrimcilerle birlikte örgüt için planlar hazırlıyordu (Nalbandian, 1963: 108). Buna ek olarak Hınçak Partisi tiyatro grupları, kadın kolları aracılığıyla sosyal ve siyasi konularda Ermeni halkını örgütlemeye çalışmaktaydı (Külekçi, 2010: 151-153).

Bu dalga içerisinde faaliyet gösteren bir diğer örgüt VMRO'ydu. 1893 yılında özerk bir Makedonya'nın kurulması amacıyla faaliyetlerine başlayan örgüt diğer milliyetçi örgütlerde olduğu gibi kadınların desteğini kazanmıştı. Ancak Ermeni örgütlerine kıyasla VMRO'da kadınlar erkeklerle birlikte terör ve gerilla faaliyetlerine katılmakta ve doğrudan çatışmalarda yer almaktaydı (Berry, 2018: 192). Çoğunlukla çiftçi kadınların kadrolarında faaliyet gösterdiği örgüt, yalnızca kadınlardan oluşan devrimci komiteler oluşturmuştu. VMRO Kadın Devrim Ordusu Komiteleri olarak isimlendirilen bu birimler 10 kişilik gruplar halinde örgütlenerek terör ve gerilla faaliyetleri yürütmekteydi (Batinić, 2015: 63).

Bu bilgiler ışığında üç örgüt değerlendirildiğinde kadınların örgütlere katılımı ve faaliyetleri benzer eğilimler göstermektedir. Üç örgütte de aynı dalga içerisinde faaliyet gösterdikleri Halkın İradesi'ne kıyasla kadınların geleneksel rollerinin daha ağır bastığı ve çoğunlukla örgüt içerisinde destekleyici faaliyetleri yürüttükleri dikkat çekmektedir. Bu grup içerisindeki en etkili örgütlenmeler Ermeniler tarafından gerçekleştirilmiştir.

1.2. 1920-1960: Anti-Kolonyalizm

Anti-kolonyal dalganın en etkin faaliyet gösteren örgütlerine bakıldığında, ilk olarak karşımıza Filistin Mandası'nda faaliyet gösteren Yahudi terör örgütlenmeleri çıkmaktadır. Bu örgütler Filistin'deki İngiliz himayesine son vermek, bölgeye yönelik Yahudi göçünün önünü açmak amacıyla şiddetli bir araç olarak kullanmışlardır.

Bu örgütler incelendiğinde birçok kadının örgütlerin farklı kademelerinde yer aldığı dikkat çekmektedir. Kadın katılımlarının oldukça yüksek olduğu Yahudi terör örgütleri, kadınların görev ve rolleri değerlendirildiğinde örgütün ideolojisine bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Kimi örgütler kadınlara örgüt içerisinde yüksek pozisyonlarda yer verip, savaşmaları konusunda eğitim imkanı sağlarken; daha muhafazakar örgütler kadınların aktivitelerinin destekleyici rollerle sınırlı kalmasını tercih etmiştir ("Women in the Jewish Underground", t.y.).

İlk grupta yer alan Haganah¹, kadınların katılımına büyük önem vermiş ve geleneksel rolleri aşmak için kadınları adım adım örgüt saflarına entegre etmiştir. Bauer (1966: 183)'a göre yaklaşık olarak 21,000 kadar üyesi bulunan Haganah'ın kadrolarının 4,000'ini kadınlar oluşturmaktaydı. Bu kadınlar işaretçiler, sağlık görevlileri ve mutfak personelleri gibi geleneksel rollerden, Haganah'ın onlara sağladığı gardiyanlık ve savaşçı olmak gibi yeni rollere kadar birçok farklı alanda örgütte faaliyet göstermişlerdir. Geleneksel kadın rollerini diğer Yahudi örgütlenmelerine kıyasla kırmayı başaran örgütün savaş alanlarında faaliyet gösteren üyelerinin 1/3'ünü kadınlar oluşturmaktaydı. (Rosenberg-Friedman, 2003: 130-133).

Öte yandan Irgun² ve Lehi³ gibi örgütlerde ise kadınlar daha çok destekleyici rollerde ve idari pozisyonlarda yer almaktaydı ("Women in the Jewish Underground", t.y.). Irgun içerisinde faaliyet gösteren kadınlar çoğunlukla radyolar üzerinden propaganda faaliyetlerine katılmakta ve savaş alanlarında sıhhiye olarak görev yapmaktaydı (Lapidot, 2003). Doğrudan çatışmalara katılan kadınlar da olmakla birlikte 1948'den sonraki dönemde örgüt kadınların çatışmalara katılımını yasaklamıştı. Yahudi kültüründeki geleneksel kadın imajının değişmeye ve toplumsal yapıya bir tehdit oluşturmaya başlaması bunun temel nedenini teşkil etmekteydi (Rosenberg-Friedman, 2003:126). Dahası kadınların savaş alanlarında düşmanın eline geçmesi toplum üzerinde büyük etki yaratacağından kadınlar savaş alanlarındaki rollerinden yardımcı rollere kaydırılmışlardır ("Chen" Women's Corps", t.y.). Bu anlamda Yahudi örgütlerdeki kadınların faaliyetleri değerlendirildiğinde kadınların zaman zaman çatışmalara katılmakla birlikte, geleneksel rollerinin ötesine çıkamadıkları ve örgütlerin de bu konuda isteksiz olduğu göze çarpmaktadır.

Kadınların bu dalgada benzer şekilde faaliyet gösterdiği diğer bir örgüt ise Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü (*Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (EOKA)*)'dür. Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'la birleşmesini sağlamak amacıyla 1955'te Bileşik Krallık idaresine karşı Kıbrıs Rumlarınca kurulan örgüt, İngilizlere karşı kadınları etkin bir biçimde kullanma yolunu seçmiştir. Kadınların geleneksel rolleri itibariyle İngilizler tarafından tehdit olarak algılanmaması ve arama

¹ Filistin Mandası'ndaki Yahudi yerleşimlerini korumak amacıyla kurulan ve 1920-1948 yılları arasında faaliyeti gösteren örgüttür.

² 1931-1948 yılları arasında Haganah'dan ayrılan bir grup komutan tarafından kurulan ve 1936'dan sonra ideolojik olarak Revizyonist Hareket'le anılan örgüttür.

³ 1940 yılında Irgun'dan ayrılarak Avraham Stern öncülüğünde İngilizleri Filistin'den çıkarmak amacıyla kurulan ve 1948'e kadar faaliyet gösteren örgüttür.

noktalarında kadınların mahremiyetlerine saygı göstermek amacıyla aranmaması, örgütün kadınları sıklıkla kullanmasının da önünü açmıştır (Campling, 1989: 159-60). EOKA kadınları çoğu zaman İngilizler'in bu tutumundan faydalanıp kıyafetlerini bir kamufraj olarak kullanarak örgüt üyeleri arasında haberleşmenin sağlanması için mektup ve silahların taşınması, örgüt üyelerinin gizlenmesi gibi görevlerde yer almışlardır (Campling, 1989: 159-60). Bu dalgada faaliyet gösteren diğer milliyetçi örgütlere benzer şekilde kadınlar aile ya da arkadaşlık bağları üzerinden örgüte katılmışlardır (Heath-Kelly, 2013: 122).

Bu dalgada faaliyet gösteren diğer bir terör örgütü de 1954'te Cezayir'deki Fransız sömürmesine son vermek amacıyla terör ve gerilla taktiklerine başvuran Ulusal Kurtuluş Cephesi (*Front de Libération Nationale (FLN)*)'dir. Sömürge karşıtı ve milliyetçi ideolojisinin bir sonucu olarak toplumun geniş bir kesiminden destek alan FLN, kadınların da örgüt içerisinde aktif faaliyet gösterdiği örgütlerdendir. 1950'li yıllarda %99'unu Müslümanların oluşturduğu Cezayir geleneksel bir toplum yapısına sahip olması sebebiyle FLN kadınların örgüte katılımına aslında pek de sıcak bakmamıştır (Kettani, 2010: 136). Ancak ilerleyen dönemde ihtiyacı olan üye sayısını arttırmak için yavaş yavaş kadınları örgüte almaya başlamıştır. Buna rağmen kadınlar, Cezayir toplumu içerisindeki geleneksel cinsiyet rollerinin dışına çıkamamış ve FLN'nin kadın üyeleri çoğunlukla bu geleneksel rolleriyle ilgili görevlerde bulunmuşlardır (Leonhardt, 2013: 47). FLN kadınları genelde erkeklerin yemek, giyecek gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması ve temizlik, çamaşır gibi işlerden sorumlu olmuşlardır (Moghadam, 2001: 133; Amrane-Minne & Abu-Haidar, 1999: 63; Randall, 1987: 62). Kadınların aktif olarak çatışmalara katılımı oldukça sınırlı kalmış ve katıldıkları zamanlarda da silahların transferi ya da saldırının gerçekleştirileceği yere bombanın bırakılması vb. faaliyetlerin ötesine geçememiştir (Decker, 1990: 191). Cezayir devlet yetkililerinin yaptığı açıklamaya göre Cezayir Savaşı'ndaki kadın ve erkeklerin katılımı değerlendirildiğinde kadınların yalnızca %3'lük bir kısmı oluşturduğu ortaya çıkmaktadır (Turshen, 2002: 890). Buna ek olarak kadınlar hiçbir zaman örgütün üst kademelerine ya da karar alma mekanizmalarına dahil edilmemişlerdir (Gonzalez-Perez, 2008: 94).

Bu dalgadaki bir diğer örnek de Kuzey İrlanda'daki İngiliz hakimiyetine son verip, İrlanda Cumhuriyeti'yle birleşmek amacıyla 1969'da kurulan etnik-ayrılıkçı bir ideolojiye sahip, İrlanda Kurtuluş Ordusu (*Irish Republican Army (IRA)*)'dur. IRA da diğer etnik-milliyetçi örgütlerde olduğu gibi toplum içerisindeki kadınların desteğini fazlasıyla almış ancak bu destek çoğu zaman silahlı mücadele aşamasına

geçememiştir. IRA kadınları çoğunlukla bilgi toplama, ulaşım ve yiyecek, barınma ve ekipman temini gibi destekleyici rollerde yer almışlardır (Gonzalez-Perez, 2008: 119).

Geleneklerine fazlasıyla bağlı olan İrlanda halkı örgütün hareketlerini sınırlandırmış ve toplumun algılarıyla çoğu zaman aynı tarafta bulunan örgüt üyeleri de kadınların örgüt içerisinde lider pozisyonlarda aktif olarak görev almasına karşı çıkmıştır. Buna ek olarak kadınların bu tarz faaliyetlere katılması birçok din adamı tarafından da kınanmış hatta dönemin Dublin Başpiskoposu, kadınları dine uygunsuz şekilde halk önüne çıkardığı için erkekleri suçlu bulmuştur (Luddy, 1995: 263). İlerleyen dönemlerde kadınlar liderlik pozisyonları için ısrar etse de temel haritacılık, ilk yardım, işaret, harita okuma, silahların bakımı vb. eğitimler almalarına rağmen hiçbir zaman aktif olarak silahlı çatışmalara katılmamışlardır (Alison, 2004: 452-456). Bunun dışında askeri ya da lider pozisyonlar için şansını zorlayan kadınlarsa çoğu zaman örgütten uzaklaştırılmış, daha bağımsız örgütlere katılmak zorunda kalmıştır.

1.3. 1960-1980: Yeni Sol

Üçüncü dalga içerisinde faaliyet gösteren ve 1959'da İspanya-Fransa sınırları içinde yaşayan Bask kökenli topluluğa ait bağımsız bir devlet kurma amacıyla kurulan Bask Yurdu ve Özgürlük (*Euskadi Ta Askatasuna (ETA)*) kadınların aktif katılım gösterdiği örgütlerden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Reinales (2004) ve Gonzalez-Perez (2008:103) örgütün yaklaşık olarak %10'luk bir kesimini *etarras* (ETA destekçileri) olarak isimlendirilen kadınların oluşturduğunu ancak bu kadınların erkeklere kıyasla arka planda kaldıklarını eklemektedir. 1960'larla birlikte İspanya'da özellikle ekonomik alanda meydana gelen yapısal değişimler kadınlara iş hayatının kapılarını açmış ve toplum içerisindeki kadın algısını da yavaş yavaş değiştirmeye başlamıştır (Hamilton, 2000'den akt. Gonzalez-Perez, 2008: 103) Bununla birlikte 1960'lardan itibaren kadınların "erkeklerin alanı"na girişi hızlanmış ve böylece ETA'nın kadın üyelerinde de artışlar gözlemlenmiştir. Bu yıla kadar kadınların örgüte katılımı sınırlı olmakla birlikte, çoğunlukla örgüt üyelerinin yiyecek-giyecek ihtiyacını karşılama, propaganda faaliyetleri ve protestolara katılma gibi destekleyici rollerde yer almışlardır. İlerleyen dönemlerde kadınlar örgütün liderlik kadrosunda da yer almaya başlamıştır ancak bu kadınlar oldukça az bir kesimi oluşturmuştur.

Bu dalgada faaliyet gösteren diğer bir örgüt de Japon Kızıl Ordusu (*Nihon Sekigun (JRA)*)'dur. Aslında 1971'de, Japon hükümetini ve monarşiyi devirmek ve aynı zamanda bir dünya devrimi başlatmak amacıyla kurulan JRA, uluslararası bir

nitelik taşısa da içinden çıktığı toplumun cinsiyet kalıplarını örgüt içerisinde yıkmada başarılı olamamıştır. Örgüt kadınların katılımını desteklese bile ideolojisine ters düşecek şekilde onlara erkeklerle eşit hakları vaat etmekten uzak durmuştur. JRA içerisinde faaliyet gösteren çoğu kadın, örgüt için hayati önem taşıyan protestolara katılma, ilk yardım malzemeleri tedarik etme, fon toplama gibi destekleyici rollerde yer almalarına rağmen çoğu zaman karar alma mekanizmalarında etkin olamamışlardır (Steinhoff, 1989: 737).

Örgüt içerisinde kadın liderler olmasına rağmen bunlar yalnızca erkek liderlerin ve üyelerin boşluğunu doldurmak amacıyla lider kademelere gelmiş ve çoğu zaman erkek liderler geri döndüklerinde bu görevi onlara iade etmek zorunda kalmışlardır (Steinhoff, 1996'dan akt. Ness, 2007: 195). Buna ek olarak JRA içerisindeki çoğu kadının statüsü örgüt içerisindeki liderlerle olan ilişkileri üzerinden şekillenmiştir. Örgütün üst kademelerine gelen çoğu kadın ya örgüt liderinin sevgilisi ya da eş pozisyonunda olmuştur (Uegaki, 1984'ten akt. Steinhoff, 1989: 737). JRA'nın en çok bilinen kadın liderlerinde Shigenobu, örgüt lideri olan Takanari Shiomi'nin kız arkadaşıdır ve yalnızca Shiomi tutuklandıktan sonra liderlik pozisyonuna gelebilmiştir. Buna rağmen çoğu zaman örgüt içerisindeki üyeler tarafından liderliği sorgulanmış ve erkek üyeler tarafından tam anlamıyla kabul görememiştir (McCormack ve Box, 2004: 101). JRA'nın en revaçta olduğu zaman bile üye sayısının 40'ı geçmediği tahmin edilmekte birlikte örgütün 1/3'lük kısmını kadınlar oluşturmuştur (Ness, 2007:196). Ancak buna rağmen çekirdek kadro erkek egemenliği ve kontrolü altında kalmıştır. Kadınlar Japon toplumu içerisindeki geleneksel rollerinin dışına çıkmayı başaramamış ve neredeyse silahlı çatışmalara hiç katılmamıştır.

JRA'ya fazlasıyla benzer bir diğer örgüt de 1970 yıllarında Batı Almanya'da faaliyet göstermeye başlayan Kızıl Ordu Fraksiyonu (*Rote Armee Fraktion (RAF)*)'dur. RAF hem ideolojisi hem de fazlasıyla ön planda bulunan kadın üyelerin varlığı sebebiyle kadınlara örgüt içerisinde erkeklerle eşit roller verdiği yanılgısını uyandırmasına rağmen beklenenin aksi yönde bir eğilim göstermektedir. Öyle ki örgüte ismini verenlerden ve kurucularından biri olan Ulrike Meinhoff ve yine Meinhoff'la birlikte örgüt içerisinde fazlasıyla üne sahip diğer kadın üyeler medyatik yüzler olmanın ötesine geçememiştir (MacDonald 1991: 207). Ulrike Meinhof bile örgüt içerisindeki liderlik konumunu Baader'le olan ilişkisine borçlu kalmıştır (Gonzalez-Perez, 2008: 118). RAF kadınları beklenenin aksine destekleyici rollerin ötesine geçememiş ve çoğunlukla ajanlar, danışmanlar vb. rollerde görev almışlardır. Silahlı çatışmalara aktif olarak

katılımları da neredeyse yok denecek kadar azdır (Weinberg & Eubank 1987: 243). Örgütün feminist bir ajandası olmamakla birlikte, bu sınırlı rolleri kabul etmeyen bazı RAF kadınları örgütten ayrılıp farklı bir örgüt bile oluşturmuştur (Gonzalez-Perez, 2008: 117).

Bu dalga içerisinde faaliyet gösteren örgütlerden kadınların en aktif olarak rol aldığı ve lider kadrolarda da büyük bir etkiye sahip olduğu örgütler Latin Amerika'da faaliyet gösteren örgütler olmuşlardır. Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC)*), Aydınlik Yol ve Farabundo Martí Ulusal Kurtuluş Cephesi (*Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (FMLN)*) şüphesiz bu dalganın en önde gelen terör örgütlerinden olmakla birlikte; dalga içerisindeki diğer örgütlere kıyasla hem örgüt içerisinde hem de liderlik ve karar alma mekanizmalarında kadın katılımının en fazla olduğu örneklerdendir. Buna ek olarak bu kadınların örgüt içerisindeki faaliyetlerinin en çeşitli ve etkili örneklerini de sunarlar. Latin Amerika'daki örgütlerin çoğu kadınların özgürleştirilmesini örgütün ideolojisinin bir parçası haline getirmiş ve kadınlara eşit fırsatlar sunmayı vaat etmiştir.

Buna en iyi örneklerden birini Kolombiya'da faaliyet gösteren FARC oluşturmuştur. 1964 yılında Manuel Marulanda ve Jacobo Arenas tarafından kurulan FARC, Kolombiya kadınlarının toplumda cinsiyetleri sebebiyle sürekli ezilip baskı altında tutulduğunu belirterek, örgütün amacının bir parçası olarak kadınların hak ettiği eşitlik için savaşacağını belirterek kadınları örgütle beraber mücadele etmeye çağırmıştır (Stanski, 2006: 139). Üyelerinin %45'ten fazlasını kadınların oluşturduğu örgütte kadınlar aktif olarak silahlı çatışmalara katılım göstermişlerdir. FARC'nin kendi sitesinde yaptığı açıklamaya göre bu kadınların yaklaşık olarak %35'ini *guerrillera* adı verilen gerilla savaşçıları oluşturmaktadır. (Cragin ve Daly, 2009: 76) Bu kadınların çoğu faaliyet gösterdikleri gerilla gruplarının komutanlığını yapmaktadır ve çatışmalara doğrudan katılmaktadırlar (Molano, 2000: 25). Hatta öyle ki FARC komutanı Alfonso Cano güvenilirlikleri ve disiplinleri sebebiyle koruma halkalarının çoğunu kadınlardan oluşturmuştur (Sanín ve Carranza Franco, 2017: 774).

Kadınların geleneksel cinsiyet rollerini değiştirmek amacıyla katıldığı örgütlerden bir diğeri de Aydınlik Yol'dur. Üyelerinin %40'ından fazlasını kadınların oluşturduğu örgüt Peru'da faaliyet göstermektedir. Aydınlik Yol cinsiyet eşitliğine büyük önem vermiş; bu da kadınların örgüte katılımını büyük oranda arttırmıştır. (Poloni-Staudinger ve Ortbals, 2014: 37) Örgüt kadınların öğretenlikten, silahlı gerilla gruplarının liderliğine kadar örgütün her aşamasında

aktif görev aldığı eşsiz örneklerden bir tanesidir (Sjoberg ve Gentry, 2011: 70). Kadınlar silahlı çatışmalara doğrudan katılmış; hatta örgüt adına suikastler gerçekleştirmiştir. Kadınlardan oluşan özel timler eğitilmiştir ve kadınlar genelde en ölümcül saldırılarla görevlendirilmiştir (Palmer, 1992: 199). Shining Path, Peru toplumunun kadınlara yönelik geleneksel kalıplarından yararlanmayı bilmiş ve bunu örgüt için bir avantaja çevirmiştir.

Benzer uygulamalar 1980’de El Salvador’da kurulan FMLN’de de görülmektedir. FMLN üyelerinin %40’ından fazlasını kadınların oluşturmaktadır. Bu kadınlar örgütün silahlı savaşçılarının %30’unu, askeri liderlerin ise %20’sini temsil etmektedir. (Kampwirth, 2002: 2) FMLN kadınları lojistikten iletişime, sağlık ve ilk yardım hizmetlerinden gerillacılığa cinsiyet ayrımı olmaksızın örgütte görev almıştır (Shayne, 1999: 94). Bu kadınlar karar alma süreçlerinde de oldukça etkin olmuşlar; örgütün lider ve karar alıcılarından oluşan Devrim Konseyi’nin yaklaşık olarak yarısını oluşturmuşlardır (Gonzalez-Perez, 2008: 26).

İçinden çıktığı toplumun cinsiyet normlarını örgüt içerisinde yıkmayı başaran diğer bir örgüt ise Sri Lanka’da faaliyet gösteren Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları (*Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)*)’dır. Sri Lanka’da bağımsız bir Tamil devleti kurmayı amaçlayan LTTE, kadınların rollerinin annelik ve eşten ibaret olduğu geleneksel Tamil toplumunda kadınların örgüte katılımının meşrulaştırmak amacıyla sol ideoloji, feminist düşünceler ve Tamil kültürü içindeki kadın kahraman mitlerine başvurmuştur (Stack-O’Connor, 2007: 47).

LTTE örgüt içerisindeki erkek militan sayısının giderek azalması sebebiyle 1980’lerden itibaren hem militan sayısını arttırmak hem de daha geniş kitlelerde yankı bulduğu izlenimini vermek için kadınları örgüte almaya başlamıştır (Alison, 2004: 453). Kadınlar başlangıçta propaganda, tıbbi yardım, istihbarat toplama, örgüte finans ve eleman temini gibi destekleyici rollerde yer alsalar da, daha sonra giderek çatışmalara katılmaya başlamışlardır (Alison, 2003: 38). Örgütün savaşçılarının %30-40’ını kadınların oluşturduğu LTTE ilk kadın savaş birliğini 1984’te Suthanthirap Paravaikal (*Birds of Freedom*) adıyla oluşturmuştur (Hellmann-Rajanayagam, 2008: 9). Buna karşılık örgüt kadınlara lider kadrolarda yer vermiş ve örgüte katılımı teşvik etmiştir. Hatta öyle ki LTTE Merkez Komitesi’nin 2007 yılındaki liderlerine bakıldığında 3/10’unu kadınlar oluşturmuştur (Stack-O’Connor, 2007: 49).

Bu dalga içerisinde faaliyet gösteren bir diğer örgüt ise Kürdistan İşçi Partisi (*Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK)*)’dir. 1978’de Türkiye’nin doğu ve güneydoğusu, Irak’ın kuzeyi, Suriye’nin kuzeydoğusu ve İran’ın kuzeybatısını

kapsayan bölgede bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacıyla oluşturulan örgüt, başlarda kadın katılımı fazla olmasa da izlediği başarılı stratejiyle saflarındaki kadın sayısını arttırmayı başarmıştır. PKK ortaya çıktığı Kürt toplumunun yapısını dikkatli bir şekilde incelemiş ve aşiret yapısının örgütün eleman teminine engel olduğu kanaatine varmıştır (Özcan, 2007: 4). Toplumdaki bu yapıyı değiştirmenin en iyi yolunun kadınların toplum içerisindeki statüsünü değiştirmek olduğuna inanan örgüt lideri Abdullah Öcalan, örgüt içerisinde kadınlara eşit haklar vaat ederek katılımı arttırmayı amaçlamıştır (Mügge, 2013: 76). Cinsiyet eşitliğini ön plana çıkaran bu strateji işe yaramış ve örgütün erken dönemlerinde kadın katılımı az olmakla birlikte ki bunların çoğunluğunu zorla kaçırılan kadınlar oluşturmaktadır, ilerleyen dönemlerde aşiret toplumu baskısı altında ezilen kadınlar örgüte girmeye başlamışlardır.

1993 yılına gelindiğinde PKK'nın silahlı gücünün yaklaşık olarak 1/3'ü kadınlardan oluşmaktaydı. Kadınların örgüte katılımı ise yalnızca cinsiyet eşitliği temelinde değil, kimi zaman aile veya arkadaş bağları, kimi zaman intikam duygusu, kimi zamansa üniversitelerdeki propagandaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu kadınların örgüt içerisindeki rolleri incelendiğinde hemen hemen her kademedede kadın katılımına rastlanılmaktadır (Marcus, 2009: 173). Kadınlar örgüt içerisinde destekleyici rollerden savaşçılığa ve liderliğe kadar birçok farklı kademedede faaliyet göstermekte, silahlı çatışmalara da aktif olarak katılmakta ve erkek üyeler gibi askeri eğitim almaktadır. Hatta öyle ki örgütün kadın militanları için özel kadın birimleri bulunmaktadır. Buna ek olarak örgüt intihar bombacısı olarak da kadınlardan fazlasıyla yararlanmışlardır.

1.4. 1979 ve Sonrası: Dini Dalga

Dini dalga içerisinde faaliyet gösteren örgütlerden biri olan Tanrı'nın Direniş Ordusu (*Lord's Resistance Army (LRA)*), 1982'de Uganda'da Hristiyanlığın On Emir'ine dayalı bir hükümet oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Örgüt çoğu zaman kaçırdığı çocuklar ve insan hakları ihlalleriyle medyada yer almıştır. Benzer şekilde kadınlar da çoğu zaman örgütün şiddetinin kurbanları olarak tasvir edilmiştir. Ancak örgüt içerisindeki kadınlar incelendiğinde kadınlar ne tam anlamıyla kurban ne de tam anlamıyla savaşçı olarak net bir kategoriye ait değillerdir (Annan, Blattman, Mazurana & Carlson, 2009: 1).

Pham, Vinck ve Stover (2009)'ın yaptığı araştırmaya göre LRA'nın kaçıran örgüte temin ettiği üyeler değerlendirdiğinde bunların %43'ünü kadınlar oluştururken, erkeklerin kaçırılma oranının kadınlara nazaran daha fazla olduğunu belirtmiştir. Kaçırılan kadınların %69'u temizlik yapmak, yiyecek toplamak, su

getirmek gibi destekleyici rollerde, %16'sı ise örgüt içerisinde savaşıcı olarak faaliyet gösterebilmişlerdir (Turshen, 2000: 812; Annan vd., 2009: 8). Buna karşın Baines (2014: 406)'in "asıl" kadınlar olarak adlandırdığı, örgütün kuruluşundan itibaren örgütte gönüllü olarak yer alan kadınların, başlangıçta örgütün yüksek rütbeli komutanlarının çocuğunu doğurmak maksadıyla örgütte bulunmalarına rağmen ilerleyen süreçte örgütün kurallarının uygulayıcısı olarak yer aldıklarını ve çocuk doğurduktan sonra bu statülerinin arttığını belirtmiştir. Kaçırılan kadınların %14'ü örgüt kumandanlarıyla evlendirilmiş ve bu kumandanlardan çocuk yapmaya zorlanmıştır (Pham vd., 2008: 409). LRA'nın bu evlilikler aracılığıyla örgüt içerisinde aileler kurarak kadınların örgüt içerisindeki bağlılığı artırıp, Acholi halkının devamlılığını sağlaması gibi bir rol üstlenmesi hedeflenmiştir (Baines, 2014: 407).

Kadınların faaliyet gösterdiği bir diğer örgüt de 1982'deki iç savaşta Lübnan'ın güneyini işgal eden İsrail'i bölgeden çıkarmak amacıyla kurulan Hizbullah'tır. Dalga içerisindeki genel eğilime uygun olarak kadınlar örgüt içerisinde pasif olarak faaliyet göstermişlerdir. Kadınların örgüt içerisindeki rolleri geleneksel toplum kalıplarına bağlı olarak eş ve çocuklarla ya da yaralı militanlarla ilgilenmek olarak belirlenmiş ve kadınlar Hizbullah militanlarıyla evlenmeleri için teşvik edilmiştir. Ancak ilerleyen dönemde internetin etkisinin de artmasıyla kadınlar propaganda ve online (çevrimiçi) eleman temini gibi faaliyetlerde de yer almaya başlamıştır. (De Leede, 2018). Buna ek olarak örgütün bütçesinin yarısını ayırdığı sosyal hizmetler sektörü içerisindeki Kadın Derneği, çatışmalarda eşlerini kaybeden kadınların zorluk yaşamaması amacıyla maddi destek sağlamakta ve toplumda özel bir statü vererek örgüte katılımı teşvik etmektedir (Love, 2010).

Bu dalgada faaliyet gösteren dini motivasyonlu bir diğer örgüt ise El-Kaide⁴ dir. El-Kaide'nin örgütte faaliyet gösteren kadınlara yönelik tutumu zaman içinde değişmiştir. El-Kaide öğrenen örgütler kapsamında kadınların terör saldırılarındaki avantajlarını fark etmiş ve zamanla kadınların örgüte ve terör saldırılarına katılımını arttırmıştır (Poloni-Staudinger ve Ortals, 2014: 41). El-Kaide başlangıçta örgütteki kadınların terör saldırılarına katılmasını resmi olarak yasaklamasa da kadınların örgüt içerisindeki faaliyetlerini destekleyici rollerle sınırlandırmıştır (Ness, 2007: 20; Cook, 2005: 379). Bu süre boyunca kadınların temel görevi örgüt için gerekli cihatçı çocuklar doğurmak, El-Kaide erkeklerinin yemek ve bakım ihtiyaçlarını karşılamaktan ibarettir (Von Knop, 2007: 405). Ancak ilerleyen dönemlerde El-Kaide'nin ağır kayıplar vermesiyle birlikte

⁴ 1988'de Usame bin Ladin tarafından Pakistan'da kurulan Selefi-cihatçı terör örgütüdür.

kadınlar, erkek cihatçıların yerini almaya ve terör saldırılarına doğrudan katılmaya başlamışlardır. Kadınların terör saldırılarında kullanılması, Müslüman toplumundaki pasif kadın imajını kullanarak örgütün saldırılarının başarısını ve ölümcüllüğünü arttırmış, örgütün güvenlik güçlerine karşı büyük bir avantaj kazanmasını sağlamıştır (Ness, 2007: 231).

Kadınların saldırılarda aktif olarak yer almaya başlaması ve intihar bombacısı olarak kullanımı ise örgütün Irak lideri olan Ebu Musab ez-Zerkavi ile başlamıştır (Sjoberg ve Gentry, 2011: 161). Bu bağlamda örgütün 2003-2008 yılları arasında gerçekleştirdiği 1000 intihar saldırısından 52'sinin kadınlar tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmektedir (Gonzalez-Perez, 2011:59). Zerkavi ile birlikte kadınların örgüt içerisindeki rolleri çeşitlenmiş ve etkinlikleri artmıştır; organizatörler, satıcılar, öğretmenler, tercümanlar ve finansman sağlama gibi birçok farklı alanda faaliyet göstermişlerdir (Sciolino ve Mekhennet, 2008: 28). Buna ek olarak kadınlar örgüt ideolojisini yayma konusunda da büyük bir başarı göstermiş ve internet üzerinden örgüte birçok üye kazandırmışlardır (Poloni-Staudinger ve Orbals, 2014: 42).

Bu dalgadaki bir diğer örgüt de Ebu Musab ez-Zerkavi tarafından bir hilafet devleti oluşturmak amacıyla kurulan Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)'dir. İŞİD de kadınları örgüte daha fazla eleman temin etmek için sıklıkla kullanmıştır. Kadınlar çoğunlukla sosyal medya platformlarında fazlasıyla aktif hale gelmiş ve örgüt propagandası yapmıştır (Ali, 2015: 5; Zakaria, 2015: 119). Sosyal platformlarda kendilerini İŞİD'in kadın polis gücü olarak tanıtan bu kadınlar örgüt içerisinde güçlü pozisyonlara gelebildiklerini göstererek birçok kadını örgüte çekmeyi başarmıştır (Pereşin, 2015: 31-32). Örgütün kadınlar üstündeki kuralları oldukça sıkı olmakla birlikte, bu kadınlar Al Khansaa Brigade adlı çoğunlukla Avrupalı ve eğitilmiş kadınların oluşturduğu polis gücü tarafından denetlenmektedir (Pearson, 2016: 20).

Ancak medyada yapılan propagandanın aksine İŞİD, El-Kaide'ye kıyasla kadınların örgüt içerisindeki rollerini daha sınırlı tutmuştur. Örgüt içerisindeki kadınlar geleneksel rollerini sürdürmenin ötesine geçememişlerdir (Zakaria, 2015: 121). Bunun en net kanıtı İŞİD'in 2015 yılında yayınladığı Kadın Manifestosunda karşılığını bulmaktadır. Bu manifestoda örgüt kadın ve erkeklerin eşit olmadığını ve kadınların faaliyet alanlarının çocuklarını doğurup, erkek cihatçıları hizmet etmek olduğunu açıkça ifade etmiştir (Chatterjee, 2016: 211-212). Örgüt içerisinde özellikle Yezidi kadınlar cinsel istismara maruz kamış ve köle pazarlarında

erkeklere hizmet etmek veya seks kölesi olarak çalıştırılmak üzere satılmışlardır (Ahram, 2015: 59-62).

SONUÇ

Çalışma kapsamında Rapoport'un Terörizmin Dört Dalgası tasnifinden faydalanarak farklı coğrafya ve ideolojilerden 22 terör örgütü, kadınların örgüte katılımı ve bu örgütlerdeki rolleri çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

İlk olarak, kadınların terör ve şiddet içerikli faaliyetlere katılımı yeni bir fenomen değildir. Dünyanın dört bir yanından kadınlar, XIX. yüzyıldan bugüne kadar birçok farklı terör örgütüne katılmış, bu örgütlerde birçok farklı rol üstlenmiş ve şiddet içerikli faaliyetlerde bulunmuşlardır.

İkincisi, kadınların terör örgütleri içerisindeki rolleri örgütün ortaya çıktığı toplumdaki kadın algısı, faaliyet gösterdiği bölgedeki devletin terörizmle mücadele politikası, ideolojisi ve ihtiyaçları gibi faktörlere bağlı olarak değişmiştir. Örgütler çoğu zaman içinden çıktıkları toplumdaki geleneksel “kadın” algılarını yıkmakta gönülsüz davranmışlardır. Ancak aynı örgütler faaliyet gösterilen ülkenin terörizmle mücadele politikasının giderek yoğunlaştığı ya da örgütün devamlılığının sıkıntıya girdiği dönemlerde, hem örgütün devamlılığını sağlamak hem de güvenlik güçlerine karşı avantaj sağlamak amacıyla kadınların örgüte katılımının önünü açmaya başlamış ve daha aktif roller vermişlerdir.

Çalışmada ulaşılan diğer bir bulgu da kadınların örgütlerdeki rolleri kapsamında her dalganın belirli bir genel eğilime sahip olmasıdır. Bu kapsamda ilk olarak anarşist dalga incelendiğinde, bu dönem içerisinde ideolojik olarak ayrıma gitmek kadınların rollerinin anlamlandırılması aşamasında faydalı olacaktır. Buna göre dalga içerisinde faaliyet gösteren anarşist örgütler, aynı dalgadaki milliyetçi ideolojiyi temel alan örgütlere kıyasla kadınlara destekleyici rollere ek olarak operasyonel rollerde de yer vermiştir. Ancak her iki grup için de örgütlerin liderlik pozisyonlarında erkek egemenliği ağır basmıştır.

Anti-kolonyal dalga ise kadınların rollerini destekleyici faaliyetlerle sınırlı tutmaya özen göstermiştir. Bu örgütler kadınların, erkeklerin faaliyet alanı olarak kabul edilen savaş ve çatışma sahasına girmesini çoğu zaman geleneksel toplum yapısına yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır. Kimi zaman kadınların çatışmalara doğrudan katıldığı gözlemlense de çatışmanın şiddeti ve örgüt için teşkil ettiği risk durumu azalır azalmaz, kadınlar çatışma alanlarından uzaklaştırılmışlardır.

Üçüncü dalga ise muhtemelen kadınların terör örgütleri içerisindeki rollerini incelemek için en eşsiz örnekleri barındıran dalgadır. Bu dalga hem kadınların örgütlere katılımı hem de örgüt içerisindeki rolleri değerlendirildiğinde oldukça geniş bir yelpazeye ev sahipliği yapmıştır. Bu dalgada tespit edilen genel eğilim kadınların önceki dalgalara kıyasla dalga içerisindeki her örgütün operasyonel seviyesinde aktif olarak faaliyet göstermeye başlamasıdır. Özellikle Latin Amerika örnekleri kadınların terörizm faaliyetleri içerisindeki en çarpıcı örneklerini sunmuştur ve kadınlar nadir de olsa ilk defa örgüt liderleri olarak aktif faaliyet göstermeye başlamışlardır. Latin Amerika örgütlerindeki diğer önemli gelişme ise erkek ve kadın katılımlarının neredeyse birbiriyle eşit seviyeye gelmiş olmasıdır.

Dini dalgada faaliyet gösteren terör örgütleri ise ilginç bir şekilde ilk olarak örgüt içerisindeki kadın katılımlarını ve rollerini sınırlandırmış ancak ilerleyen süreçte kadınların operasyonel avantajlarının farkına vardıldıktan sonra bir strateji değişikliğine gitmiştir. Çoğu kadın destekleyici rollerde faaliyet göstermekle birlikte, bir kısım kadın da doğrudan terör saldırılarının gerçekleştirici olmuşlardır. Dini dalga aynı zamanda yeni bir fenomen olan “kadın intihar bombacıları” konseptini de terörizm literatürüne eklemiştir.

Sonuç olarak dört dalganın her birindeki kadın teröristlerin örgütlerine katılımı incelendiğinde, kadınlar genel olarak erkeklere kıyasla azınlığı oluşturmuşlardır. Latin Amerika’daki örnekleri dışında kadınlar hemen hemen her örgütte sayıca az bir grubu temsil etmiştir. Terör faaliyetlerine katılımı başlangıçta destekleyici rollerle sınırlı kalan kadınlar, zamanla şiddet içerikli eylemlerin gerçekleştiricisi pozisyonuna yükselmiştir. Fakat aynı kadınlar nadiren liderlik pozisyonlarında ve karar alma mekanizmalarında etkili olabilmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Ahram, A. I. (2015). Sexual violence and the making of ISIS. *Survival*, 57(3), 57-78.
- Alison, M. (2003). Cogs in the wheel? Women in the Liberation Tigers of Tamil Eelam. *Civil Wars*, 6(4), 37-54.
- Alison, M. (2004). Women as agents of political violence: Gendering security. *Security Dialogue*, 35(4), 447-463.
- Ali, M. (2015). ISIS and propaganda: How ISIS exploits women. Reuters Institute for the Study of Journalism, 10-11.
- Amrane-Minne, D. D., & Abu-Haidar, F. (1999). Women and politics in Algeria from the War of Independence to our day. *Research in African Literatures*, 30(3), 62-77.
- Annan, J., Blattman, C., Mazurana, D., & Carlson, K. (2009). Women and girls at war: 'Wives', mothers and fighters in the Lord's Resistance Army. Households in Conflict Network Working Paper, 63.
- Badalyan, L. (2018). Women's suffrage: The Armenian formula. Erişim tarihi: 10 Nisan 2019, <https://chai-khana.org/en/womens-suffrage-the-armenian-formula>.
- Baines, E. (2014). Forced marriage as a political project: Sexual rules and relations in the Lord's Resistance Army. *Journal of Peace Research*, 51(3), 405-417.
- Batinić, J. (2015). Women and Yugoslav partisans: A history of World War II resistance. Cambridge University Press.
- Bauer, Y. (1966). From cooperation to resistance: the Haganah 1938-1946. *Middle Eastern Studies*, 2(3), 182-210.
- Berry, M. E. (2018). War, women, and power: From violence to mobilization in Rwanda and Bosnia-Herzegovina. Cambridge University Press.
- Bloom, M. (2011). Bombshells: Women and terror. *Gender Issues*, 28(1-2), 1-21.
- Bloom, M. (2016). The changing nature of women in extremism and political violence. *Freedom from Fear*, 2016(11), 40-54.
- Box, M., & McCormack, G. (2004). Terror in Japan: The Red Army (1969-2001) and Aum Supreme Truth (1987-2000). *Critical Asian Studies*, 36(1), 91-112.
- Campling, J. (1989). Woman, nation, state (Vol. 1989). N. Yuval-Davis, & F. Anthias (Eds.). London: Macmillan.

- Chatterjee, D. (2016). Gendering ISIS and mapping the role of women. *Contemporary Review of the Middle East*, 3(2), 201-218.
- "Chen" Women's Corps. Erişim Tarihi: 17 Nisan 2019, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/quot-chen-quot-women-s-corps>.
- Cook, D. (2005). Women fighting in Jihad?. *Studies in Conflict & Terrorism*, 28(5), 375-384.
- Cragin, R. K., & Daly, S. A. (2009). Women as terrorists: Mothers, recruiters, and martyrs. ABC-CLIO.
- Cunningham, K. J. (2003). Cross-regional trends in female terrorism. *Studies in conflict and terrorism*, 26(3), 171-195.
- Decker, J. L. (1990). Terrorism (un) veiled: Frantz Fanon and the women of Algiers. *Cultural Critique*, (17), 177-195.
- De Leede, S. (2018). Women in Jihad: A Historical Perspective. *Terrorism and Counter-Terrorism Studies*.
- Fink, N. C., Barakat, R., & Shetret, L. (2013). The roles of women in terrorism, conflict, and violent extremism. Policy Brief, 1320.
- Galvin, D. M. (1983). The female terrorist: A socio-psychological perspective. *Behavioral Sciences & the Law*, 1(2), 19-32.
- Gonzalez-Perez, M. (2008). Women and terrorism: Female activity in domestic and international terror groups. Routledge.
- Gonzalez-Perez, M. (2011). The false Islamization of female suicide bombers. *Gender Issues*, 28(1-2), 50-65.
- Heath-Kelly, C. (2013). Politics of violence: militancy, international politics, killing in the name. Routledge.
- Hellmann-Rajanayagam, D. (2008). Female warriors, martyrs and suicide attackers: Women in the LTTE. *International Review of Modern Sociology*, 1-25.
- Herman, S. N. (2009). Women and terrorism: Keynote address. *Women's Rts. L. Rep.*, 31, 258.
- Hilbrenner, A. (2016). The Perovskaia paradox or the scandal of female terrorism in nineteenth century Russia. *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*. Pipss. org, (17).
- Jewish Virtual Library. Women in the Jewish Underground. Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/women-in-the-jewish-underground>.
-

- Kampwirth, K. (2002). *Women and guerrilla movements: Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba*. Penn State Press.
- Kettani, H. (2010). Muslim population in africa: 1950-2020. *International Journal of Environmental Science and Development*, 1(2), 136.
- Külekçi, C. (2010). Arşiv vesikalarına göre Osmanlı Devleti'nde Ermeni Cemiyetleri (1875-1925 Yılları Arası). *İstem*, (15), 143-157.
- Leonhardt, A. (2013). Between two jailers: Women's Experience during colonialism, war, and independence in Algeria. *Anthós*, 5(1), 43-54.
- Lapidot, Y. (2003). *Irgun Zeva'i Le'ummi (I.Z.L.)*. Erişim Tarihi: 17 Nisan 2019, <https://jwa.org/encyclopedia/article/irgun-zevai-leummi-izl>.
- Love, J. B. (2010). *Hezbollah: Social services as a source of power: Defense Technical Information Center*. <https://doi.org/10.21236/ADA525243>
- Luddy, M. (1995). *Women in Ireland, 1800-1918: a documentary history*. Cork: Cork University Press.
- MacDonald, E. (1991) *Shoot the women first*. New York: Random House.
- Marcus, A. (2009). *Blood and belief: the PKK and the Kurdish fight for independence*. NYU Press.
- McNeal, R. H. (1971). Women in the Russian radical movement. *Journal of Social History*, 5(2), 143.
- Moghadam, V. M. (2001). Organizing women: The new women's movement in Algeria. *Cultural Dynamics*, 13(2), 131-154.
- Molano, A. (2000). The Evolution of the FARC: A guerrilla group's long history. *NACLA Report on the Americas*, 34(2), 23-31.
- Mügge, L. (2013). Women in transnational migrant activism: Supporting social justice claims of homeland political organizations. *Studies in social justice*, 7(1), 65.
- Nalbandian, L. (1963). *The Armenian revolutionary movement: the development of Armenian political parties through the nineteenth century*. University of California Press.
- Ness, C. D. (Ed.). (2007). *Female terrorism and militancy: agency, utility, and organization*. Routledge.
- Ness, C. D. (2005). In the name of the cause: Women's work in secular and religious terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 28(5), 353-373.

- Özcan, N. A. (2007). PKK recruitment of female operatives. *Terrorism Focus*, 4(28), 4-5.
- Palmer, D. S. (Ed.). (1992). *The shining path of Peru*. New York: St. Martin's Press.
- Pearson, E. (2016). The case of roshonara choudhry: Implications for theory on online radicalization, ISIS women, and the gendered jihad. *Policy & Internet*, 8(1), 5-33.
- Perešin, A. (2015). Fatal attraction: Western Muslimas and ISIS. *Perspectives on Terrorism*, 9(3).
- Pham, P. N., Vinck, P., & Stover, E. (2008). The Lord's Resistance Army and forced conscription in northern Uganda. *Hum. Rts. Q.*, 30, 404.
- Pham, P. N., Vinck, P., & Stover, E. (2009). Returning home: Forced conscription, reintegration, and mental health status of former abductees of the Lord's Resistance Army in northern Uganda. *BMC psychiatry*, 9(1), 23.
- Poloni-Staudinger, L., & Orbals, C. D. (2014). *Terrorism and violent conflict: Women's agency, leadership, and responses (Vol. 8)*. Springer Science & Business Media.
- Raghavan, S. V., & Balasubramaniyan, V. (2014). Evolving role of women in terror groups: progression or regression?. *Journal of International Women's Studies*, 15(2), 197-211.
- Randall, V. (1987). *Women and politics: An international perspective*. Taylor & Francis.
- Rapoport, D. C. (2002). The Four Waves of Rebel Terror and September. *Anthropoetics*, 8(1).
- Rosenberg-Friedman, L. (2003). Religious women fighters in Israel's War of Independence: A New Gender Perception, or a Passing Episode?. *Nashim: A Journal of Jewish Women's Studies & Gender Issues*, (6), 119-147.
- Sanín, F. G., & Carranza Franco, F. (2017). Organizing women for combat: The experience of the FARC in the Colombian war. *Journal of agrarian change*, 17(4), 770-778.
- Sciolino, E., & Mekhennet, S. (2008). Al Qaeda warrior uses internet to rally women. *The New York Times*, 28.
- Shayne, J. D. (1999). Gendered revolutionary bridges: Women in the Salvadoran resistance movement (1979-1992). *Latin American Perspectives*, 26(3), 85-102.

- Sjoberg, L., & Gentry, C. E. (Eds.). (2011). *Women, gender, and terrorism*. University of Georgia Press.
- Stack-O'Connor, A. (2007). *Picked last: Women and terrorism*. National Defense University of Washington DC Institute for National Strategic Studies, 95-100.
- Stack-O'Connor, A. (2007). *Lions, tigers, and freedom birds: How and why the Liberation Tigers of Tamil Eelam employs women*. *Terrorism and Political Violence*, 19(1), 43-63.
- Stanski, K. (2006). *Terrorism, gender, and ideology: A case study of women who join the revolutionary armed forces of Colombia (FARC). The making of a terrorist: Recruitment, training, and root causes*. Westport, CT: Praeger Security International, 136-150.
- Steinhoff, P. G. (1989). *Hijackers, bombers, and bank robbers: managerial style in the Japanese Red Army*. *The Journal of Asian Studies*, 48(4), 724-740.
- Sutten, M. L. (2009). *The rising importance of women in terrorism and the need to reform counterterrorism strategy*. Army Command and General Staff Coll Fort Leavenworth Ks School of Advanced Military Studies.
- Tololyan, K. (1992). *Terrorism in modern Armenian political culture*. *Terrorism and Political Violence*, 4(2), 8-22.
- Turshen, M. (2000). *The political economy of violence against women during armed conflict in Uganda*. *Social Research*, 803-824.
- Turshen, M. (2002). *Algerian women in the liberation struggle and the civil war: From active participants to passive victims?*. *Social Research: An International Quarterly*, 69(3), 889-911.
- Von Knop, K. (2007). *The female jihad: Al Qaeda's women*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 30(5), 397-414.
- Weinberg, L., & Eubank, W. L. (1987). *Italian women terrorists*. *Terrorism*, 9(3), 241-262.
- Wojtowicz, A. (2013). *The emergence of female terrorism*. *Securite globale*, (3), 123-140.
- Women in the Jewish Underground*. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2019, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/women-in-the-jewish-underground>.
- Zakaria, R. (2015). *Women and Islamic militancy*. *Dissent*, 62(1), 118-125.